

GÜNÜMÜZDE KAZAKİSTAN'DA İSLAM

Zhalgas SANDYBAYEV

*Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yanındaki Devlet Yönetim Akademisi,
Kazakistan.*

İlk Kayıt Tarihi: 05.06.2013

Yayına Kabul Tarihi: 19.09.2013

Özet

Kazakistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra dini kurum ve örgütlenmelerde hızlı bir gelişme yaşamaya başlamıştır. Kazak halkı İslam dinine mensuptur. Kazakistan müslümanları eskiden beri inanç mezhebi olarak sünniligi, fıkıh mezhebi olarak da ekseriyetle Hanefi mezhebini benimsemektedir. Bağımsızlık döneminden sonra ortaya çıkan dini gruplar arasında barış ve birlikten yana olanlar mevcut olmakla birlikte,yöntem olarak silahlı mücadeleyi savunan radikal gruplar da vardır ki, bunlar genellikle dışardan gelen ithal gruplardır. Devlet, buzararlı akımlara karşı çeşitli tedbirler almaktadır. Kazakistan'da dini eğitim,Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin eğitim müesseseleri aracılığıyla verilmektedir. İlahiyatçı yetiştirmek için üniversitelerde bölümler mevcuttur. Bu alanda hizmet verecek kişilerin yetersizliği, eğitim araç ve gereçlerinin eksikliği gibi olumsuz durumlar olmakla birlikte alınan tedbirlerle kısa zamanda istenilen seviyeye ulaşılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kazakistan, İslam, Hanefi mezhebi, Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi.*

ISLAM TODAY IN KAZAKHSTAN

Abstract

After the liberation of Kazakhstan, religious institutions and organizations have experience to rapid development. Kazakh people belong to the religion of Islam. Kazakhstan as a sectarian Sunni Muslims , mostly Hanafi fiqh is accepted . After the period of independence, peace and unity among religious groups emerged, but since there are those who are radical groups that advocate armed struggle as a method , they are often imported from outside groups. The state has several measures against these harmful trends . Religious education in Kazakhstan, Kazakhstan Muslim religious educational institutions are run by the Administration. Departments in universities is to train theologian . With regard to this education some unfavorable situation depended on failure to serve the people in this area and adverse conditions such as lack of educational tools and materials but some measures taken will be available as soon as possible to the desired level .

Key Words: *Kazakhstan, Islam, Hanafi Fiqh, Kazakhstan Muslim Religious Educational Institution,*

1. Giriş

Kazakistan Cumhuriyeti1 bağımsız, sosyal, laik ve piyasa ekonomisi üzerine kurulmuş ve toplum hayatının tüm alanında demokratileşmeyi hedefleyen genç bir ülkedir. Bağımsızlığını almasını müteakip yıllarda Kazakistan’da bütün vatandaşlara belli bir dine ait olma serbestisinin tanınması bunun göstergesidir. Bugün, Kazakistan topraklarında 130 civarında millet ve etnik grup, on yedi farklı dini inançmensupları bir arada yaşayabilmektedir.

«Medeniyet ve Dinler UluslararasıMerkezinin» düzenlediği 2011 yılının sosyal araştırma verilerine göre son 3 yıl içinde, daha önce kendisini ateist olarak tanıyan insanların %4,5’i Tanrıya inanmaya başlamıştır.

Dini gelişme, genelde ateistlik ve totaliterlik sonrası dönemdeki ülkelere özgü bir olgudur. Uzun yıllardır millî ve ruhanî kimliklerinden soyutlanmış olan ülkelerin kendi tabiatında var olan köküne tekrar dönmesi kadar doğal olan bir şey yoktur. Bu durum,diğerBağımsız Devletler Topluluğu devletleri için geçerli olduğu gibi Kazakistan içinde söz konusudur [1].

Kazakistanlıların çoğu, ülke içindeki farklı milletler ve etnik gruplarla ilişkilerin olumlu olduğuna inanmaktadır. Halkın büyük bir kısmı -oran olarak %79,6’sı- çeşitli dinlerin mensuplarıyla bir arada yaşamanın kendileri olumsuz olmadığını düşünmektedir. Bu durum, Kazakistan nüfusunun yüksek seviyedeki dini hoşgörüyü göstermektedir[2].

İslam, Kazakların genel kabulüne göre tarihî, kültürel ve geleneksel dinidir. İslam dini Kazak halkının hayatı ve gelenekleriyle de büyük bir uyum sağlamıştır. Bu uyumu, Kazak halkının dilinde, manevî-ruhî yapısında, ahlakında ve görgü-geleneklerinde açık bir şekilde görebilmekteyiz. Ayrıca dinin buyruklarından olan hoşgörü, şükür, kanaat, af ve vicdan gibi değerler ile diğer güzel hasletler Kazakların milli yapısıyla örtüşmektedir.

Kazakistan müslümanları eskiden beri inanç mezhebi olarak sünnilîği,fıkıh mezhebi olarak da Hanefi mezhebini benimsemektedir. Kazakistan Cumhuriyetinde yaşayan diğer milletlerden olanTatarlar, Başkurtlar, Uygurlar, Özbekler, Karakalpaklar, Kırgızlar, Düngenler de aynı yolu tutmaktadır. Bununla birlikte Kazakistan’da sünnilik ekollerinden biri olan Şafii mezhebine mensup olan kesimler de az sayıda bulunmaktadır. Onlar genelde Çeçen ve Unguş halklarından oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti Din İşleri Ajansı’nın en son istatistik verilerine göre yakın zamanda gerçekleştirilen tescil yenilemesinden sonra bugün Kazakistan’da 17 ayrı dine ait 3088 dini örgütün kaydı yenilemiş bulunmaktadır. Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin bünyesinde Kazakistan genelinde2228 cami, Rus Ortodoks kilisesine

1. Kazakistan, Orta Asya ve Doğu Avrupa’daki bağımsız devlet. 2.727.300 km2 yüz ölçümü ile (Batı Avrupa’nın yüz ölçümü kadar) dünyanın en büyük dokuzuncu ülkesidir. Müslüman ülkelerin ve Türk devletlerinin yüz ölçümü bakımından en büyüğü, doğal kaynak bakımından da en zenginidir.

ait 9 eparhi, 261 kilise, bir ermeni-havarileri kilisesi ile 8 kadim gelenekler kilisesi kayıt edilmiştir. Roma katolik kilisesinin 79 müessesesi, yahudilerin 4 merkezi, 2budistlik merkezi tescil altına alınmıştır. Eskiden hizmet vermekte olan 666 protestanlık dini müessesenin 462'sı, yani%69'u, geleneksel olmayan 48 dini müessedenise 16 müessesenin kaydıyenilenmiştir.

Genel olarak, devletin tescil yenileme programından sonra oranların pek değişmediğini görmekteyiz. Buna göre İslam dini %72, ortodoks kilisesi%9, katoliklik %3, protestanlık %14, diğer dini teşkilatlar %2 oranına sahip gözükmektedir. [3]. Bu oranlara baktığımızda ülke nüfusunun %90'ı kendisini Kazakistan'daki esas iki din-den birisine ait görmektedir. Onlar: İslam (%70) ve ortodoks Hristiyanlığı (%28)dır.

Kazakistan'daki Ehli Sünnet Dışı İslamîAkımları

Kazakistyan'da İslam 8. Asırdan beridir varlığını devam ettirmektedir. O günden bu güne İslam dünyasındaki mezhep, tarikat, dini cemaat vs. gibi akımların teşekkül ve gelişmelerinden Kazakista'n da etkilenmiştir. Günümüzde de bu etkileşim devam etmektedir. Öyle ki, son zamanlarda İslam adını kullanarak ortaya çıkan çeşitli dini akımların artması ciddi bir şekilde gündeme gelmiş bulunmaktadır. Kazakistan'da bugün radikal tutum ve davranışlarıyla veya İslami kılıf altında gayri İslami tutum ve davranışlarıyla gerek devlet yönetimini ve gerekse Kazak halkını endişeye sevkeden örgütleri ve cemaatleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Selefilik
2. Hizbu't-tahrir
3. Kuranîler
4. Ahmediye cemaati
5. Bahaîler[4].

Bağımsızlık dönemine kadar Kazakistan'da bu akımlardan hiçbirisi bulunmamakta idi. Bugün mevcut olan bu gruplardan bazıları yurt dışından gelenler aracılığıyla oluşurken, diğer bazıları bağımsızlıktan sonra yurt dışında eğitim gören gençlerle birlikte gelmiştir[5].

Bu grupların içinde barış ve birlikten yana olanlar mevcut olmakla birlikte, gücü, kuvveti ve silahlı çatışmaları kışkırtanlar, namaz kılmayanlara karşı cihada çağırınlar veya hilafet kurmayı hedef edinenlerde bulunmaktadır.

Bunun sonucu olarak şudurumların ortaya çıktığını söyleyebiliriz:

- Gençlerin çoğu bu akımların peşinden gitmektedirler.
- Bunların bazıları toplum içinde kötülüğü aşılıp, İslam'ı farklı yönlerinden ta-nıtmaktadırlar.
- Kazak milletin tarihi kültürüyle içiçe olan Hanefi mezhebini kabul etmemek-

tedirler.

Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi bu meselelerin çözümü için aşağıdaki çarelere başvurmuştur:

Bu akımların önüne geçilmesi, halk arasında istikrar ve barışın sağlanması için Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin kararı ile:

– Adı geçen akım mensuplarının camilerde toplanıp sohbet ve vaaz yapmaları yasaktır.

– Camilerde namaz Hanefi mezhebine göre kılınır.

– İmamlar geleneksel İslam dinine ve Hanefi mezhebine göre eğitim alan müslümanlar arasından tayin edilir.

– Dini yayıncıların kontrolünden sonra satışa çıkarılabilmektedir.

Bu arada Kazakistan'da Milli Güvenlik Komitesi tarafından terör veya ayrılıkçı ya da devlet karşıtı hareket olarak tanımlanıp yasaklanan dinî grupların sayısı 11'dir. Bunlar;

1. el-Kaide
2. Doğu Türkistan İslam Partisi
3. Kürdistan Milli Kongresi
4. Özbekistan İslamî Hareketi
5. Esbat el-Ansar
6. Taliban
7. Boz Gurd
8. Orta Asya Mücahitler Cemaati
9. Laşkarı Taiba
10. Hizbu't-Tahrir

11. Aum Sinrike hareketleri [6]. Bu son grup İslamî değil, Japon kökenli kıyametçi bir harekettir²[7].

Dini Yayınlar

Kazakistan Cumhuriyeti kanunu gereğince dini literatürler geleneksel İslam'ı tanıttığı olmalıdır. Ayrıca satışa çıkarılan dini kitaplar KMDİ (Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi) ve KC Din İşleri Ajansı'nın özel incelemesinden geçirilmektedir.

Yakın geçmişte, dini eşyalar ile kitaplar sadece özel izinli olarak ve özel ayrılmış dükkanlarda satılması konusunda karar çıkarıldı. Bundan önce dini eşyalar ile dini yayınlar camilerin yanında, etrafında ve hemen her yerde satılabiliyordu. Alınan bu

2. Bu grup, Prof. Dr. Ali Rafet Özkan'ın Kıyamet Tarikatları isimli kitabında da işaret ettiği üzere kıyametin dehşetini insanlar yaşamassın diye insanları topluca hardal gazıyla bombalayarak öldürmekten ve terör eylemi yapmaktan geri durmamaktadır.

karardan sonra ise sadece ruhsatlı dükanlarda satılabilecektir.

2011 yılındaki resmi verilere göre ülkedeki dini literatürü çıkartan yayın evlerinin sayısı 30'u bulmaktadır[8]. Bunlardan büyük bir kısmı çok az bir tirajla yayınlanan ve geleneksel İslam'ı tanıtan dergi ve gazetelerdir. Bazıları kendi masraflarını karşılayamadığı için kapanma ile karşı karşıyadır.

Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin çıkarttığı "İslam ve Kültür" (İslam jane Örkeniyet) gazetesi Kazakistan'ın tüm cami ve mescitlerinde ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Gazete ayda iki defa basılmaktadır. Dini içerikli sitelere gelince onların sayısı konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Şu kadar var ki Dini İdarenin özel sitesi dışında 14 ilin ve şehirlerin merkez camilerinde kendi siteleri bulunmaktadır.

Bununla birlikte bu konuda bazı sorunlar bulunmaktadır:

– Din İşleri Ajansı'nın ülkedeki aşırı uç olarak nitelediği ve yasakladıkları dini siteler, halen kapanmadan faaliyetine devam etmektedir.

– Terör ve dini aşırılıkçılığı destekleyen yurt dışı internet sitelerini filtrelemeye devletin gücü yetmemektedir.

– Din devletten ayrı olduğu için geleneksel İslam'ı tanıtan bazı olumlu dergi ve gazeteler devlet tarafından destek almadığından dolayı maddi sıkıntılar geçirmekte ve kapanma ile karşı karşıyadır.

Devlet yukarıda saydığımız meseleleri şu şekilde çözmeye çalışmaktadır:

– Ülkedeki dini aşırılığaışıl原因ayan cereyanların sitelerini kapatmak için KC Yüksek Mahkemesine öneriler yönlendirmektedir. Çünkü onların kapatılması sadece mahkeme kararıyla mümkün olabilmektedir.

– Gençler arasında "sapık cereyanlar", "teröre yol yok!" gibi sloganlarla gruplar ve örgütler oluşturularak, konferans ve seminerler düzenlenmektedir.

– «İslam Kültürü ve İlmini Destekleme Müessesesi» geleneksel İslamın esaslarına uygun olan dini literatürü çok sayıda tirajla basarak, cami ve diğer toplum yerlerinde ücretsiz olarak dağıtmaktadır.

Kazakistan'daki Dini Eğitimin Durumu

Bugün Kazakistan'da geleneksel İslam eğitimini veren 1 Üniversite, 1 İslam Enstitüsü ve dokuz 9 medrese bulunmaktadır.3 Adı geçen eğitim merkezleri Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin eğitim müesseseleridir. Onlardan biri olan veKıyamud-

3. Onların tam olarak adları: Nur-Mübarek Mısır İslam Üniversitesi, Cumhuriyet İmamların Kalifiyesini Yükseltme İslam Enstitüsü, "Ebu Hanife Medresesi", "Ebu Bekir SıddıkMedresesi", "Aktöbe Medresesi", "Nur-AstanaMedresesi", "Oral Medresesi", "Sarıağaç Medresesi", "Hibetullah et-Tarazi Medresesi", Üçkonır (Şamalgan Medresesi), Çimkent Medresesi, Hoca Ahmet Yesevi İslami Eğitim Kursu.

dinel-Farabi et-Türkistani adını taşıyan kurum cumhuriyet hafızlık merkezi olarak faaliyet vermektedir[9].

Ayrıca 2009 yılında Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in teklifi ile "İslam Kültürü ve İlimini Destekleme Merkezi" açılmıştır. Bu merkez, İslam medeniyetini, ilmini, hoşgörülük ve barışa dayalı öğretilerini yayma yolunda faaliyet vermektedir. Bu merkez ilim yolundaki talebelere özel burslar temin etmek suretiyle İslam eğitimini desteklemekte, Din İşleri Ajansınıninçelemeinden geçmiş olan eserleri camiler aracılığıyla halka ulaştırma gibifaaliyetlerinin yanısıra dört internet sitesini çalıştırmaktadır. Onlar: www.islamfund.kz, www.sunna.kz, www.shakirt.kz ve www.muslima.kz[10].

Kazakistan'ın10 üniversitesinde İlahiyat eğitimiverilmektedir. Ayrıca yurt dışında bazı ülkelerde, örneğin Türkiye, Malezya, Mısır v.b. ülkelerde ilahiyat eğitimialan Kazakistan vatandaşıbulunmaktadır.

Kazakistan için yeni mesleklerden biri sayılan "ilahiyatçıları" hazırlamak hiç kolay olmamaktadır. Halen bu meselenin tamamen çözüme kavuştuğunu söylemek için biraz erkendir. Çünkü bu yönde çözümünü bekleyen bazı sorunlar bulunmaktadır: Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:

– "İlahiyat" mesleğiyle ilgili kaliteli ve doyurucu ders kitaplarının yetersizliği önemli bir sorundur. Bugüne kadar ders kitapları meselesi tamamen çözüme kavuşturulmuş değildir. Özellikle Kazak bölümlerinde bu mesele oldukça ciddi bir şekilde sorun olarak durmaktadır.

– "İlahiyatçı" mesleğinin daha yeni açılmakta olması ve maddi yönlerinden dolayı bu mesleği seçen aday öğrencilerin az olmasıdır. Bunun neticesi olarak bazı üniversitelerdeki "İlahiyat Fakültelerinin" kapanma ihtimali bulunmaktadır.

– Okul ve liselerde "İlahiyat Esasları" adlı yeni bir ders okutulmaya başlamıştır. Bu derse girebilecek kalifiyeli öğretmenler hemen hemen bulunmamaktadır. Bu yıl itibarıyla Eğitim Bakanlığı özel kararı ile yeni eğitim döneminden itibaren Kazakistan'daki tüm üniversitelerde "İlahiyat" dersi okutulacaktır.

Bu saydığımız meselelerin çözümü şu yollarla aranmaktadır:

– Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi ile Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çift taraflı anlaşmasıyla her yıl Kazakistan'ın cami imamaları Türkiye Cumhuriyetine giderek 1-2 ay civarında eğitim görmektedir.

– KC Eğitim Bakanlığı tarafından Üniversitelerde "İlahiyat" mesleğinin geliştirilmesi için kontenjanın artırılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

– Devletin uluslararası "Bolaşak"(gelecek) programı ile meslek sahipleri yurt dışında tecrübe ve deneyimlerini artırma programına tabi tutulacaktır.

2. Değerlendirme

Kazak halkı asırlardır müslümandır ve açlık döneminde de, kılıcından kan damlayan komünizm döneminde de dininden hiç vazgeçmemiş ve taviz vermemiştir. Yalnız halkın İslam'a olan güven ve saygısını kötüye kullanarak din adı altında zararlı akımlar kendi çıkarı yolunda faaliyetlerini sürdürmeyi hedeflemektedir. Bunun önlenmesi için öncelikle halka geleneksel doğru İslam'ın öğretilmesi zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için de İslam ilimlerini çok iyi seviyede bilen elemanlara, okumuş insanlara ihtiyaç vardır. Bu da alınan tedbirler ile yavaş yavaş çözümüne doğru yaklaşmaktadır.

3. Kaynakça:

1. Қазақ энциклопедиясы.
2. www.surak-zhauap. ҚР статистикалық агенттігі.
- 3.КАЗИНФОРМ. Г.ТОҚТАРОВА,Қазақстан Республикасы Дін істері агенттігінің Мәдениеттер мен діндердің халықаралық орталығы.
4. Бейсенов Б. Ислам және қазақ руханиятының бастаулары. Алматы. 235б.
- 5.Дербісәлі Ә. «Ислам және заман». – Алматы, 2003 - 560 б.
6. ҚР Дін істері агенттігінің сайтынан, баспасөз қызметі;
- 7.Özkan, Ali Rafet, Kıyamet Tarikatları Yeni Dini Hareketler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2006.
- 8.www.abai.kz. «Абай-ақпарат».
- 9.Ә. Дербісәлі.Қазақстанның мешіттері мен діни оқу орындары.Алматы. Ата-мұра, 2012.
10. www.islamfund.kz. Ислам мәдениеті мен білімін қолдау қоры.

EXTENDED ABSTRACT

Kazakhstan is based on the independence, secularity and market economy, that adheres to democratization ways of all the public life's directions, social, civil and executive young country.

During the years we've got independence, evidence of the full freedom software is all the confession delegation can reap religion denite. Today, there are about 130 nations and ethnic groups, 17 confession and denomination groups live in the territory of Kazakhstan.

Most of Kazakhstan's people are different nations and ethic groups. They are be live that there is a positive relationship. 70,6 %members of various religions living together shows the Kazakh society's high degree of tolerance of religious.

According to the latest statistical data from the Agency Religious Affairs of the Republic of Kazakhstan: for the 17 confession registration 3088 religious organizations. Religious Administration of Muslims of Kazakh 2228 mosques, 9 eparchy in the mythological region of Russian Orthodox churches and 261 arrivals, Armenian-Apostle church and 8 ancient custom churches.

Attitudes and behaviors in Kazakhstan. The latest time in society the topical problems are the increment of negative situations under covering Islam.

There are main things:

1. Salafism;
2. Hizb ut-Tahrir,
3. Sufism (Nakshibendi, Kadari);
4. Teblig community;
5. Kuranism
6. Ahmadism;
7. Bahaim

The newspaper «Islam & Culture» of the Religious Administration of Muslims of Kazakhstan distributes free for all mosques. This newspaper publishes twice a month. But about religious site we haven't got exactly number facts. Separately from the Religious Administration of Muslims of Kazakhstansite regional and city center mosques have their our Websites.

In our country there is 1.University Islam Institute and 9 madrasas study traditional lessons about Islam. Mentioned institution of higher education is the Religious Administration of Muslim of Kazakhstan. One of them is Kauym ad-Din al-Farabi the republic institution of preparing readers of the Quran center by named Kauym ad-Din al-Farabyi et Turkistany.

Also in 2009,with the proposal of President Nursultan Nazarbaev «The wisdom of the Islamic Culture and support center» opened. It supports with theenlightenment of traditional Islam and propagate tolerance and religious relationship of Islamic Culture and knowledge.

In our country about to universities teach the subject «Religion». For our country it is one a new subject, it isn't easy to prepare. It is early to say that this issue haven't been resolved. Kazakh people are Muslim. They didn't throw even during the hunger, during the communism.

But some people use their mood, and peg for the bad intellections it exercise. That's why we need to teach people to Islam.